

**Centre d'Expertise des pensions
Kenniscentrum pensioenen**

Studieperiodes in de drie voornaamste rustpensioenregelingen

Een overzicht van het wettelijke kader en gegevensanalyse

Les périodes d'études dans les trois principaux régimes de pension de retraite

Un aperçu du cadre légal et une description statistique

April-Avril 2016

Vesna Stavrevska

Kunstlaan 47-49
1000 Brussel

e-mail: contact@plan.be
<http://www.plan.be>

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op economisch, sociaal-economisch vlak en op het vlak van leefmilieu. Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen. Het FPB publiceert de resultaten van zijn studies, probeert die zo ruim mogelijk te verspreiden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

url: <http://www.plan.be>

e-mail: contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay

Federaal Planbureau
Kunstlaan 47-49, 1000 Brussel
tel.: +32-2-5077311
fax: +32-2-5077373
e-mail: contact@plan.be
<http://www.plan.be>

Studieperiodes in de drie voornaamste rustpensioenregelingen

Een overzicht van het wettelijke kader en gegevensanalyse

Les périodes d'études dans les trois principaux régimes de pension de retraite

Un aperçu du cadre légal et une description stratégique

April-Avril 2016

Vesna Stavrevska

Inhoudstafel

Synthese	1
Synthèse	4
Inleiding	7
1. Prise en compte des périodes d'études dans les régimes de pensions : le cadre législatif ...	9
1.1. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions des travailleurs indépendants	9
1.1.1. Bénéficiaires potentiels et périodes régularisables	9
1.1.2. Délais de régularisation	10
1.1.3. Montant des cotisations de régularisation	10
1.1.4. Date de paiement des cotisations de régularisation	11
1.1.5. Incidence sur la pension	12
1.1.6. Transfert des droits	12
1.1.7. Catégories particulières	12
1.2. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions des travailleurs salariés	13
1.2.1. Bénéficiaires potentiels et périodes régularisables	13
1.2.2. Délais de régularisation	13
1.2.3. Montant des cotisations de régularisation	13
1.2.4. Date de paiement des cotisations de régularisation	14
1.2.5. Incidence sur la pension	14
1.2.6. Transfert des droits	14
1.2.7. Catégories particulières	14
1.3. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions du secteur public	15
1.3.1. Conditions au droit à la bonification pour diplôme	15
1.3.2. Limitations à la prise en considération de la bonification pour diplôme	15
1.3.3. Absence de cotisation	15
1.3.4. Incidence sur la pension	16
1.3.5. Transfert des droits	16
1.3.6. Catégories particulières	16
2. Gegevensanalyse van het belang van de gelijkgestelde studieperiodes in elke pensioenregeling.....	17
2.1. Het aandeel van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden	17
2.1.1. Zelfstandigenregeling	17
2.1.2. Werknemersregeling	18
2.1.3. Ambtenarenregeling	19

2.2. Het gemiddelde aantal jaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes	22
2.2.1. Zelfstandigenregeling	22
2.2.2. Werknemersregeling	22
2.2.3. Ambtenarenregeling	22
2.3. De waardering van de studieperiodes in de berekening van het pensioenbedrag	23
2.3.1. Zelfstandigenregeling	23
2.3.2. Werknemersregeling	26
2.3.3. Ambtenarenregeling	27

Lijst van tabellen

Tabel 1	Rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015: het aantal en aandeel met geregelariseerde studieperiodes en het totale aantal	18
Tabel 2	Nieuwe rustgepensioneerden in de werknemersregeling in 2014: het aantal en aandeel met geregelariseerde studieperiodes en het totale aantal	19
Tabel 3	Nieuwe rustgepensioneerden in de ambtenarenregeling in 2010 en 2015: het aantal en aandeel met diplomabonificaties en het totale aantal	20
Tabel 4	Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan geregelariseerde studieperiodes in de zelfstandigenregeling in 2015	24
Tabel 5	Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan geregelariseerde studieperiodes in de werknemersregeling in 2014	27
Tabel 6	Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan diplomabonificaties in de ambtenarenregeling in 2010 en 2015	28

Lijst van figuren

Figuur 1	Aandeel van rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd.....	17
Figuur 2	Het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerde mannen met diplomabonificaties in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde mannen in de ambtenarenregeling in 2010-2015 volgens leeftijd	21
Figuur 3	Het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerde vrouwen met diplomabonificaties in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde vrouwen in de ambtenarenregeling in 2010-2015 volgens leeftijd	21
Figuur 4	Het gemiddelde aantal studiejaren (bij diegenen met geregulariseerde studieperioden) van belang bij de pensioenberekening van rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015.....	22
Figuur 5	Het gemiddelde aantal studiejaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van de nieuwe rustgepensioneerden met diplomabonificaties in de ambtenarenregeling in 2010 en 2015 volgens leeftijd.....	23
Figuur 6	Het gemiddelde pensioenbedrag van mannen met geregulariseerde studieperiodes en alle mannen in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd	25
Figuur 7	Het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen met geregulariseerde studieperiodes en alle vrouwen in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd	25
Figuur 8	Het gemiddelde pensioenbedrag van mannen met diplomabonificaties en alle mannen in de ambtenarenregeling in 2015 volgens leeftijd	28
Figuur 9	Het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen met diplomabonificaties en alle vrouwen in de ambtenarenregeling in 2015 volgens leeftijd	29

Synthese

Dit rapport werd opgesteld op vraag van de Strategische Cel Pensioenen. Het eerste deel bespreekt het regelgevingskader met betrekking tot de regularisatie van de hogere studieperiodes per pensioenregeling. Het tweede deel beschrijft het belang van de geregulariseerde studieperiodes in de verschillende regelingen. De statistieken gebruikt in het tweede deel werden door de pensioeninstellingen (Federale Pensioendienst, RSVZ) geleverd.

De beschrijving van het wettelijke kader is toegespitst op de volgende punten:

1. de voorwaarden waaraan de aanvrager van een regularisatie van de studieperiodes moet voldoen;
2. welke periodes gelijkgesteld kunnen worden;
3. in de werknemers- en zelfstandigenregeling, de loopbaanperiode tijdens dewelke de aanvraag zou ingediend moeten worden, alsook de instelling die deze aanvragen verwerkt;
4. in de werknemers- en zelfstandigenregeling, het bedrag en de datum van betaling van de regularisatiebijdragen;
5. het effect op het pensioenbedrag;
6. de regeling in geval van sterfte;
7. en de regeling voor bepaalde specifieke beroepen, als deze er zijn.

De regularisatie van de studieperiodes wordt verschillend behandeld al naargelang de pensioenregeling. De verschillen situeren zich in de eerste plaats in de financiering: in de werknemers- en zelfstandigenregeling dienen studieperiodes geregulariseerd te worden via persoonlijke bijdragen, terwijl in de ambtenarenregeling een regularisatie onnodig is omdat de studieperiodes gratis via de diplomabonificaties in rekening worden genomen bij de pensioenberekening. De bijdrages voor regularisatie van de studieperiodes in de werknemers- en zelfstandigenregeling zijn fiscaal aftrekbaar. In de ambtenarenregeling worden echter enkel diplomabonificaties toegekend voor studies die noodzakelijk geacht worden voor de functie, terwijl in de werknemers- en zelfstandigenregeling iedereen zijn studieperiodes kan regulariseren ongeacht de functie die men uitoefent. Een ander belangrijk verschil situeert zich in de toegankelijkheid (bijvoorbeeld, de aanvraag moet ingediend worden binnen een beperkte periode na het beëindigen van de studies in de werknemersregeling).

Met de gegevensanalyse worden de volgende punten aangekaart:

1. het aandeel van gepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden;
2. het gemiddelde aantal jaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes;
3. het gemiddelde pensioenbedrag dat te wijten is aan gelijkgestelde studieperiodes, uitgedrukt in monetaire termen en als percentage van het pensioenbedrag van diegenen met gelijkgestelde studieperiodes.

De beschikbare gegevens van de pensioeninstellingen laten geen rechtstreekse vergelijking tussen de regelingen toe. Meer bepaald zijn de gegevens van de Federale Pensioendienst beperkt tot het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden in respectievelijk het ingangsjaar 2014 in de werknemersregeling

en de ingangsjaren 2010-2015 in de ambtenarenregeling, terwijl de RSVZ-gegevens betrekking hebben op het totale aantal, of de ‘stock’, rustgepensioneerden in het jaar 2015 in de zelfstandigenregeling. Toch is een indirekte vergelijking tussen de verschillende regelingen mogelijk in de veronderstelling dat de som van de nieuwe rustgepensioneerden van de leeftijd tussen 60 en 66 jaar een benadering is van de ‘stock’ rustgepensioneerden op 66 jaar in de werknemers- en ambtenarenregeling.

Het percentage rustgepensioneerden ambtenaren met diplomabonificaties ligt veel hoger dan het percentage rustgepensioneerden met regularisatie van studieperiodes in de werknemers- en zelfstandigenregeling. In de ambtenarenregeling hebben in 2015 ongeveer 38 % mannen en 58 % vrouwen van de nieuwe rustgepensioneerden tussen 60 en 66 jaar diplomabonificaties ontvangen. Het hogere aandeel van vrouwen is vooral te wijten aan hun dominante aanwezigheid in de onderwijssector, waar het behalen van een diploma hoger of universitair onderwijs dikwijls een vereiste is. Deze aandelen per geslacht zijn redelijk stabiel gebleven in de periode 2010-2015¹. In de werknemersregeling had slechts 0,4 % mannen en 0,1 % vrouwen in 2014 een regularisatie van studieperiodes. In de zelfstandigenregeling bedroeg in 2015 het aandeel van de rustgepensioneerden van 66 jaar met geregulariseerde studieperiodes 4,3 % voor mannen en 1,4 % voor vrouwen. Deze kloof tussen de ambtenarenregeling en de andere regelingen is te wijten aan het feit dat diplomabonificaties gratis worden toegekend, evenwel slechts voor die functies waarvoor het diploma vereist wordt. Een mogelijke verklaring voor het hogere aandeel van rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes in de zelfstandigen- ten opzichte van de werknemersregeling is de goedkopere regularisatie van de studieperiodes vóór 1975 in de zelfstandigen- dan in de werknemersregeling². Bovendien kunnen zelfstandigen de studieperiodes tot vlak voor hun pensionering regulariseren, in tegenstelling tot werknemers die slechts in de loop van de tien jaar nadat zij afgestudeerd zijn een aanvraag mogen indienen.

Het gemiddelde aantal jaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van ambtenaren met diplomabonificaties bedroeg ongeveer 3 bij mannen en 2,4 bij vrouwen in 2015. Dit gemiddelde ligt hoger bij de andere regelingen. In de werknemersregeling bedroeg het gemiddelde aantal geregulariseerde studiejaren ongeveer 4 bij mannen en 3 bij vrouwen in 2014, terwijl in de zelfstandigenregeling 5,2 jaren worden geteld bij mannen en 4,7 bij vrouwen in 2015.

Het bedrag dat aan de diplomabonificaties te wijten is bleef stabiel voor rustgepensioneerde ambtenaren in de periode tussen 2010 en 2015 en bedroeg ongeveer 8% van het gemiddelde pensioenbedrag met diplomabonificaties bij mannen en 6,7 % bij vrouwen. De gemiddelde waarde van één jaar diplomabonificatie stond voor 2,7 % van het pensioenbedrag met diplomabonificaties van mannen en 2,8 % van het pensioenbedrag met diplomabonificaties van vrouwen in 2015, wat respectievelijk met EUR 1 089 bij mannen en EUR 957 bij vrouwen overeenkomt. Het globaal gemiddelde pensioenbedrag van diegenen met diplomabonificaties bedroeg EUR 40 308 voor mannen en EUR 34 107 voor vrouwen, wat respectievelijk ongeveer 30% en 18% hoger is dan het globaal gemiddelde pensioenbedrag voor alle rustgepensioneerde mannen en vrouwen³. Deze cijfers wijzen op

¹ In 2010, bijvoorbeeld, bedroegen deze aandelen 36% voor mannen en 61% voor vrouwen.

² Rekening houdend met de gemiddelde studieduur per pensioenregeling, mag er redelijkerwijs van worden uitgegaan dat het grootste gedeelte personen dat nu met rustpensioen vertrekt, de studies zou afgerond hebben tegen 1975.

³ Alle bedragen zijn uitgedrukt in euro aan de huidige spilindex van 136,09 (basisjaar 1996).

een hoger gemiddeld rustpensioen voor de functies in het openbare ambt waarvoor een diploma hoger onderwijs een vereiste is dan het globaal gemiddelde pensioen voor alle gepensioneerden, ook zonder het bedrag dat aan de diplomabonificaties te wijten is.

In de werknemersregeling is het gemiddelde bedrag te wijten aan de regularisatie van studieperiodes ongeveer 4,6 % van het gemiddelde pensioenbedrag bij rustgepensioneerde mannen met geregulariseerde studieperiodes en 5 % bij rustgepensioneerde vrouwen met geregulariseerde studieperiodes. Eén jaar geregulariseerde studies is goed voor 1,2 % van het gemiddelde pensioenbedrag met geregulariseerde studieperiodes van mannen en 1,6 % van het gemiddelde pensioenbedrag met geregulariseerde studieperiodes van vrouwen in 2014. Deze percentages komen overeen met een gemiddeld bedrag van EUR 236 voor mannen en EUR 235 voor vrouwen in 2014. Het gemiddelde pensioenbedrag met geregulariseerde studieperiodes bedroeg EUR 19 786 voor mannen en EUR 15 062 voor vrouwen in 2014. Dit pensioenbedrag is ongeveer 58 % hoger bij mannen en 68 % hoger bij vrouwen in vergelijking met alle rustgepensioneerden.

In de zelfstandigenregeling vertegenwoordigen de geregulariseerde studieperiodes gemiddeld 5,6 % van het gemiddelde pensioenbedrag met geregulariseerde studieperiodes bij mannen en 6,6 % bij vrouwen. Een geregulariseerde studieperiode van één jaar staat voor 1,1 % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes van mannen en 1,4 % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes van vrouwen, wat respectievelijk overeenstemt met een gemiddeld bedrag van EUR 163 en EUR 143. Het gemiddelde rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes bedraagt EUR 15 287 voor mannen en EUR 10 329 voor vrouwen. Deze bedragen, vergeleken met alle rustgepensioneerden, zijn respectievelijk ongeveer dubbel en driedubbel zo hoog bij de rustgepensioneerden mannen en vrouwen met geregulariseerde studieperiodes. De grootte van deze kloof is, uiteraard, niet te wijten aan de pensioenverhoging wegens geregulariseerde studieperiodes, maar reflecteert in de eerste plaats het belangrijke verschil in de loopbaanduur van de gerechtigden in de zelfstandigenregeling.

Ten slotte, om een idee te geven over het belang van de uitgaven voor geregulariseerde studieperiodes, vergelijken wij het aandeel van deze uitgaven in de totale pensioenuitgaven voor de 'stock' rustgepensioneerden van 66 jaar in elke regeling. In de periode tussen 2010 en 2015 bedroegen de uitgaven voor diplomabonificaties (voor nieuwe gepensioneerden tussen 60 en 66 jaar) ongeveer 4 % van de totale pensioenuitgaven voor mannen en 4,6 % van de pensioenuitgaven vrouwen in de ambtenarenregeling. In de werknemersregeling zijn de uitgaven voor de regularisatie van de studieperiodes (bij nieuwe rustgepensioneerden tussen 60 en 66 jaar) aanzienlijk lager: in 2014 bedroegen ze 0,03 % bij mannen en 0,01 % bij vrouwen. In de zelfstandigenregeling bedroegen deze uitgaven 0,5 % van de totale pensioenuitgaven voor de 'stock' mannen van 66 jaar en 0,3 % voor de 'stock' vrouwen van deze leeftijd in 2015.

Synthèse

Le présent rapport a été élaboré à la demande de la Cellule stratégique du Ministre des pensions. La première partie présente le cadre réglementaire de la régularisation des périodes d'études (supérieures) par régime de pension. La deuxième partie décrit l'importance des périodes d'études régularisées dans les différents régimes. Les statistiques utilisées dans la deuxième partie ont été fournies par les organismes de pension (Service fédéral des Pensions, INASTI).

La description du cadre légal se focalise sur les points suivants:

1. les conditions auxquelles doit satisfaire une personne demandant la régularisation de périodes d'études;
2. les périodes qui peuvent être assimilées;
3. dans les régimes des travailleurs salariés et des travailleurs indépendants, la période durant laquelle la demande de régularisation doit être introduite, ainsi que l'organisme qui traite la demande;
4. dans les régimes des travailleurs salariés et des travailleurs indépendants, le montant et la date de paiement des cotisations de régularisation;
5. l'incidence sur le montant de pension;
6. les règles en cas de décès;
7. et, le cas échéant, les règles spécifiques à certaines catégories.

Les périodes d'études sont prises en compte de manière hétérogène dans les différents régimes de pension. Cette diversité se situe en premier lieu au niveau du financement. Dans les régimes des travailleurs salariés et des travailleurs indépendants, les périodes d'études sont régularisées moyennant le paiement de cotisations, déductibles fiscalement. Dans le régime de la fonction publique, l'assimilation des études se fait sans paiement de cotisations, raison pour laquelle on parle, dans ce régime, de bonification pour diplôme (plutôt que de régularisation de période d'études). Toutefois dans ce régime, la bonification n'est accordée que pour les fonctions dont l'exercice nécessite un diplôme. Dans le régime salarié et le régime indépendant, les périodes d'études peuvent être régularisées quelle que soit la fonction exercée. D'autres différences importantes se situent au niveau des conditions d'accès à ces systèmes (par exemple, la demande de régularisation doit être introduite dans un délai limité après la fin des études dans le régime des travailleurs salariés).

L'analyse statistique descriptive se penche sur les points suivants:

1. la part des pensionnés dont les périodes d'études ont été assimilées dans le nombre total de pensionnés de retraite;
2. le nombre moyen d'années d'études prises en compte dans le calcul de la pension des pensionnés de retraite dont les périodes d'études ont été assimilées;
3. le montant moyen de pension attribué pour les périodes d'études assimilées, en termes monétaires et en pourcentage du montant moyen global de la pension des personnes dont les périodes d'études ont été assimilées.

Les données mises à disposition par les organismes de pension ne permettent pas de comparer directement les différents régimes. En particulier, les données du Service fédéral des Pensions ne concernent que les personnes parties à la retraite (ou « nouveaux pensionnés ») au cours,

respectivement, de l'année 2014 pour le régime salarié et des années 2010 à 2015 pour le régime de la fonction publique. Les données de l'INASTI se rapportent au nombre total (ou « stock ») de pensionnés de retraite de l'année 2015 dans le régime indépendant. Toutefois, il est possible de procéder indirectement à une comparaison des différents régimes en supposant que la somme des nouveaux pensionnés de retraite âgés de 60 à 66 ans correspond approximativement au 'stock' de pensionnés de retraite à 66 ans (dans le régime des travailleurs salariés et celui de la fonction publique).

Le pourcentage de pensionnés de retraite de la fonction publique bénéficiant d'une bonification pour diplôme est largement supérieur au pourcentage de pensionnés de retraite ayant régularisé des périodes d'études dans le régime des travailleurs salariés et dans celui des indépendants. Dans le régime de la fonction publique, environ 38% des hommes et 58% des femmes partis à la retraite, entre 60 et 66 ans, en 2015 ont bénéficié d'une bonification pour diplôme. La part plus élevée des femmes s'explique surtout par leur prédominance dans le secteur de l'enseignement, où l'exercice d'une fonction exige dans la plupart des cas la détention d'un diplôme de l'enseignement supérieur ou universitaire. Ces proportions sont restées relativement stables au cours de la période 2010-2015⁴. En 2014, seuls 0,4% des hommes et 0,1% des femmes ont régularisé des périodes d'études dans le régime des travailleurs salariés. Dans le régime des travailleurs indépendants, la part des pensionnés de retraite de 66 ans ayant régularisé des périodes d'études s'élève en 2015 à 4,3% pour les hommes et 1,4% pour les femmes. Ce fossé entre le régime de la fonction publique et les autres régimes s'explique par le fait que les bonifications pour diplôme sont attribuées gratuitement pour les fonctions exigeant la détention d'un diplôme. La part des pensionnés de retraite ayant régularisé leurs périodes d'études est plus élevée dans le régime des indépendants que dans celui des travailleurs salariés, sans doute en raison du coût moins élevé de la régularisation des périodes d'études avant 1975 dans le régime des indépendants⁵. En outre, les indépendants peuvent encore régulariser leurs périodes d'études juste avant leur départ à la retraite, contrairement aux travailleurs salariés qui ne peuvent introduire une demande qu'au cours des dix années suivant la fin de leurs études.

Le nombre moyen d'années d'études prises en compte dans le calcul de la pension des fonctionnaires bénéficiant d'une bonification pour diplôme s'élève à environ 3 années pour les hommes et 2,4 années pour les femmes en 2015. Cette moyenne est plus élevée dans les autres régimes. Dans le régime des travailleurs salariés, le nombre moyen d'années d'études régularisées s'élève à environ 4 années chez les hommes et 3 années chez les femmes en 2014, tandis que dans le régime des indépendants, 5,2 années sont prises en compte chez les hommes et 4,7 chez les femmes en 2015.

Le montant de la bonification pour diplôme pour les pensionnés de retraite du régime de la fonction publique est resté stable entre 2010 et 2015 et représente environ 8% de la pension moyenne chez les hommes bénéficiant d'une bonification pour diplôme et 6,7% de la pension moyenne chez leurs homologues féminins. La valeur moyenne d'une année de bonification pour diplôme s'élève à 2,7% du montant de pension des hommes et 2,8% du montant de pension des femmes chez les personnes bénéficiant de bonifications pour diplôme en 2015, ce qui correspond à 1 089 EUR chez les hommes et 957 EUR chez les femmes. La pension moyenne des bénéficiaires d'une bonification pour diplôme

⁴ En 2010 par exemple, ces parts étaient respectivement de 36% pour les hommes et 61% pour les femmes.

⁵ Compte tenu de la durée moyenne des études par régime de pension, on peut raisonnablement partir du principe que la majeure partie des personnes partant actuellement à la retraite ont terminé leurs études vers 1975.

s'élève à 40 308 EUR pour les hommes et 34 107 EUR pour les femmes, soit des montants respectivement supérieurs d'environ 30% et 18% à la pension moyenne de l'ensemble des pensionnés de retraite masculins d'une part et féminins d'autre part⁶. Ces chiffres indiquent que, même réduite du montant de la bonification pour diplôme, la pension moyenne des bénéficiaires dont la fonction a nécessité la détention d'un diplôme d'études supérieures est plus élevée que la pension moyenne de l'ensemble des bénéficiaires.

Dans le régime des travailleurs salariés, le montant attribué pour les périodes d'études régularisées représente en moyenne 4,6% de la pension de retraite des hommes bénéficiant de cet avantage et environ 5% de la pension de retraite des femmes. Une année d'études régularisée représente 1,2% du montant de la pension moyenne des hommes et 1,6% du montant de la pension moyenne des femmes en 2014. Ces pourcentages correspondent à un montant moyen de 236 EUR pour les hommes et 235 EUR pour les femmes en 2014. Le montant moyen des pensions intégrant des périodes d'études régularisées s'élève à 19 786 EUR chez les hommes et 15 062 EUR chez les femmes en 2014. Elle est supérieure d'environ 58% chez les hommes et 68% chez les femmes au montant de pension de l'ensemble des pensionnés de retraite masculins d'une part et féminins d'autre part.

Dans le régime des indépendants, les périodes d'études régularisées représentent en moyenne 5,6% du montant des pensions intégrant des périodes d'études régularisées chez les hommes et 6,6% chez les femmes. Une année d'études régularisées représente 1,1% de la pension de retraite chez les hommes et 1,4% chez les femmes, ce qui correspond respectivement à un montant moyen de 163 EUR et 143 EUR. Le montant de la pension de retraite moyenne intégrant des périodes d'études régularisées s'élève à 15 287 EUR chez les hommes et 10 329 EUR chez les femmes. Elle est environ deux fois plus élevée chez les hommes et trois fois plus élevée chez les femmes que le montant de pension de l'ensemble des pensionnés de retraite masculins d'une part et féminins d'autre part. L'ampleur de ces écarts n'est évidemment pas due au supplément de pension qui résulte de la régularisation de périodes d'études, mais reflète en premier lieu la forte disparité en termes de durée de carrière entre ayants droit du régime des travailleurs indépendants.

Enfin, pour donner une idée de l'importance des dépenses consenties pour régulariser les périodes d'études, est comparée la part de ces dépenses dans le total des dépenses de pension des 'stocks' des pensionnés de retraite de 66 ans dans les différents régimes. Au cours de la période 2010-2015, les dépenses réalisées pour les bonifications pour diplôme se sont respectivement élevées à environ 4% et 4,6% du total des dépenses de pension chez les hommes (partis à la retraite entre 60 et 66 ans) d'une part et chez les femmes d'autre part, dans le régime de la fonction publique. Dans le régime des travailleurs salariés, les dépenses exposées pour régulariser les périodes d'études sont nettement moins élevées, puisqu'elles s'élèvent à 0,03% pour les hommes (partis à la retraite entre 60 et 66 ans) et 0,01% pour les femmes en 2014. Enfin, ces dépenses représentent, en 2015, respectivement 0,5% et 0,3% du total des dépenses de pension des bénéficiaires masculins et féminins d'une pension de retraite (de 66 ans) dans le régime des travailleurs indépendants.

⁶ Tous les montants sont exprimés en euros à l'indice-pivot actuel de 136,09 (année de base 1996).

Inleiding

Dit rapport werd opgesteld op vraag van de Strategische Cel Pensioenen. Het eerste deel bespreekt het regelgevingskader met betrekking tot de regularisatie van de studieperiodes per pensioenregeling. Het tweede deel beschrijft het belang van de geregulariseerde studieperiodes in de verschillende regelingen. De statistieken gebruikt in het tweede deel werden door de pensioeninstellingen (Federale Pensioendienst en RSVZ) geleverd. Omdat de regularisatie van studieperiodes automatisch volgt in de ambtenarenregeling voor personen waarvoor het diploma een vereiste is voor de functie die zij uitoefenen, spreken wij over ‘diplomabonificaties’ in deze regeling.

De beschrijving van het wettelijke kader is toegespitst op de volgende punten:

1. de voorwaarden waaraan de aanvrager van een regularisatie van de studieperiodes moet voldoen;
2. welke periodes gelijkgesteld kunnen worden;
3. in de werknemers- en zelfstandigenregeling, de loopbaanperiode tijdens dewelke de aanvraag zou ingediend moeten worden, alsook de instelling die deze aanvragen verwerkt;
4. in de werknemers- en zelfstandigenregeling, het bedrag en de datum van betaling van de regularisatiebijdragen;
5. het effect op het pensioenbedrag;
6. de regeling in geval van sterfte;
7. en de regeling voor bepaalde specifieke beroepen, als deze er zijn.

Met de gegevensanalyse worden de volgende punten aangekaart:

1. het aandeel van gepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden;
2. het gemiddelde aantal jaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes;
3. het gemiddelde pensioenbedrag dat te wijten is aan gelijkgestelde studieperiodes, uitgedrukt in monetaire termen en als percentage van het pensioenbedrag van diegenen met gelijkgestelde studieperiodes.

De regularisatie van de studieperiodes wordt verschillend behandeld al naargelang de pensioenregeling. De verschillen situeren zich in de eerste plaats in de financiering: in de werknemers- en zelfstandigenregeling dienen studieperiodes geregulariseerd te worden via persoonlijke bijdragen, terwijl in de ambtenarenregeling een regularisatie onnodig is omdat de studieperiodes gratis via de diplomabonificaties in rekening worden genomen bij de pensioenberekening. In die regeling worden echter enkel diplomabonificaties toegekend voor studies die noodzakelijk geacht worden voor de functie, terwijl in de werknemers- en zelfstandigenregeling iedereen zijn studieperiodes kan regulariseren ongeacht de functie die men uitoefent. Een ander belangrijk verschil situeert zich in de toegankelijkheid (bijvoorbeeld, de aanvraag moet ingediend worden binnen een beperkte periode na het beëindigen van de studies in de werknemersregeling). In deze analyse worden persoonlijke karakteristieken van individuen per pensioenregeling (zoals bijvoorbeeld tijdsduur van studies, kans op gebruikmaking van de regularisatie van studieperiodes afhankelijk van het niveau van de studies, enz.) niet in rekening genomen. Bijgevolg kunnen de gegevens niet geïnterpreteerd worden louter ten

gevolge van de verschillen tussen de reglementeringen van de regularisatie van studieperiodes per pensioenregeling.

1. Prise en compte des périodes d'études dans les régimes de pensions : le cadre législatif

1.1. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions des travailleurs indépendants

L'assimilation des périodes d'études dans le régime indépendant est réglementée par les articles 33 à 35 et 37 de l'arrêté royal du 22 décembre 1967 portant règlement général relatif à la pension de retraite et de survie des travailleurs indépendants.

1.1.1. Bénéficiaires potentiels et périodes régularisables

Le **demandeur** doit avoir la qualité de travailleur indépendant :

- soit au moment où débute la période d'études ;
- soit dans les 180 jours qui suivent la fin des études ;
- soit dans les 180 jours qui suivent la fin du service militaire si celui-ci fait lui-même suite à une période d'études.

Le demandeur ne doit pas avoir exercé une activité donnant lieu à assujettissement à un régime de pension belge ou étranger durant la période à assimiler.

En cas de carrière mixte, aucune période d'études ne peut être assimilée dans le régime indépendant si elle peut l'être en vertu d'un autre régime de pension (régime résiduaire).

Peuvent être assimilées à des périodes d'activité, **les périodes** d'études, en Belgique ou à l'étranger, postérieures au 31 décembre de l'année précédent celle du 20ème anniversaire du travailleur indépendant.

Les périodes considérées comme périodes d'études sont :

- la période pendant laquelle des cours du jour de plein exercice sont suivis. L'année d'études est censée débuter le 1er septembre d'une année et se terminer le 31 août de l'année suivante ;
- la période de 2 ans au maximum au cours de laquelle l'intéressé a préparé un mémoire de fin d'études en vue de l'obtention d'un diplôme légalement reconnu ou une thèse de doctorat ;
- les stages, si leur accomplissement est une condition à l'obtention d'un diplôme, certificat ou brevet légalement reconnu ;
- la période pendant laquelle des médecins suivent une formation de médecin spécialiste dans un établissement de soins.

L'assimilation peut couvrir, outre la période d'études proprement dite :

- la période comprise entre la fin des études et le début de l'activité indépendante, à condition que celui-ci se situe dans les 180 jours à compter de la fin de la période d'étude ;
- la période comprise entre la fin des études et le début du service militaire ;
- la période d'incapacité de travail qui suit dans les 30 jours la fin de la période d'études, si l'intéressé avait la qualité d'indépendant au moment où a débuté la période d'études.

Le rachat d'une période d'études concerne « la période toute entière », soit du 1er janvier de l'année du vingtième anniversaire au dernier jour des études. Il est donc impossible de racheter uniquement l'une ou l'autre année susceptible de venir compléter une carrière professionnelle déjà justifiée pour un certain nombre d'années.

1.1.2. Délais de régularisation

La demande d'assimilation peut être introduite à n'importe quel moment de la carrière du travailleur indépendant, quelle que soit l'époque où se situent les études. Néanmoins, la date exacte d'introduction conditionne le montant des cotisations dues (coefficients d'indexation variable).

La demande doit être adressée à l'INASTI, par l'intermédiaire de la caisse d'assurances sociales auprès de laquelle le travailleur indépendant est affilié ou a été affilié en dernier lieu ; une demande adressée directement à l'INASTI est toutefois recevable.

Il est à noter que l'INASTI instruit d'initiative les droits à l'assimilation de la période d'études au moment de la prise de pension anticipée ou non, suite à l'introduction d'une demande de pension, dans le 1er cas, ou dans le cadre de l'examen d'office des droits à la pension à l'âge de 65 ans, dans le second cas.

1.1.3. Montant des cotisations de régularisation

Le paiement des cotisations de régularisation des périodes d'études dans le régime indépendant est réglé par l'article 35 de l'arrêté royal du 22 décembre 1967 portant règlement général relatif à la pension de retraite et de survie des travailleurs indépendants. Les cotisations de régularisation varient selon la période des études. Quatre périodes sont distinguées.

La période antérieure au 1er janvier 1975 :

Cette période est encore divisée en deux périodes, celle située avant le 1er juillet 1970 et celle du 1er juillet 1970 au 31 décembre 1974. Pour ces deux périodes, une cotisation forfaitaire est due :

- 20,10 EUR pour chacun des trimestres antérieurs au 1er juillet 1970 ;
- 33,50 EUR pour chacun des trimestres compris entre le 1er juillet 1970 et le 31 décembre 1974.

Ces montants sont calculés à l'indice 114,20 (base 1966 = 100).

La période comprise entre le 1er janvier 1975 et le 31 décembre 1983 :

La cotisation due s'élève à 60 % de la cotisation minimale due par un travailleur indépendant à titre principal pour le trimestre au cours duquel la demande d'assimilation est introduite.

La période comprise entre le 1er janvier 1984 et le 31 décembre 1996 :

La cotisation due est égale à la cotisation trimestrielle destinée au régime de pension, due par un travailleur indépendant à titre principal pour les trimestres couverts par l'assimilation, calculée sur un revenu fictif établi en partant :

- soit du revenu professionnel réévalué qui a servi de base au calcul définitif de la première cotisation trimestrielle due en application du statut social après la fin de la période d'assimilation et justifiant celle-ci ;
- soit, à défaut de semblable trimestre au moment où la demande d'assimilation est introduite, du revenu professionnel réévalué qui a servi de base au calcul de la dernière cotisation trimestrielle due en application du statut social avant le début de la période susceptible d'être assimilée.

Un intérêt simple de 6,5 % l'an est dû pour la période s'étendant de la fin des trimestres d'assimilation à la date de la demande d'assimilation – à moins que cette dernière soit introduite dans les 24 mois suivant la fin de la période concernée ou, en cas de décès du travailleur indépendant, avant l'expiration de ce délai si le conjoint survivant introduit la demande dans les 24 mois à compter du décès.

La période à partir du 1er janvier 1997 :

La cotisation due est égale à :

- 60 % de la cotisation due par un travailleur indépendant à titre principal pour la partie de revenu jusqu'au premier plafond de revenus pour les trimestres couverts par l'assimilation, et
- 53 % de la cotisation due par un travailleur indépendant à titre principal pour la partie de revenu située au-dessus du premier plafond de revenus pour les trimestres couverts par l'assimilation.

À noter qu'aucune cotisation n'est due pour la période d'incapacité de travail suivant dans les 30 jours la fin de la période d'études ou d'apprentissage, lorsque l'intéressé avait la qualité de travailleur indépendant au moment où a débuté la période d'études. Il s'agit là d'une suite logique au fait qu'aucune cotisation n'est due pour que soit assimilée une période de maladie ou d'invalidité.

En conclusion, la cotisation à payer par le travailleur indépendant pour régulariser sa période d'études dépend des années au cours desquelles ces études ont été suivies et de la date à laquelle la demande est introduite.

Les montants relatifs à une demande effectuée en 2015 sont les suivants :

Trimestres < 01/07/1970	Trimestres entre le 01/07/1970 et le 31/12/1974	Trimestres entre le 01/01/1975 et le 31/12/1983
104,87 euros	174,79 euros	424,72 euros

À ces cotisations, s'ajoutent des frais de gestion (pourcentage variable selon les caisses d'assurances sociales ; ainsi, à la caisse nationale auxiliaire (INASTI), les frais de gestion s'élèvent à 4,30 %).

1.1.4. Date de paiement des cotisations de régularisation

L'assimilation des périodes d'études n'est effective que si le travailleur indépendant paie les cotisations dues.

Le paiement des cotisations peut être effectué :

- en un seul paiement effectué dans le mois qui suit la notification de la décision de l'INASTI ;
- en suivant un plan d'apurement arrêté par l'INASTI et qui tient compte d'un intérêt de retard simple au taux annuel de 6,5 %.

Si le travailleur indépendant ne respecte pas le mode de paiement qu'il a choisi et qui a été accepté, il perd la garantie du droit à la pension : il est, en effet, censé avoir renoncé à son droit à l'assimilation.

Les cotisations payées dans la cadre de l'assimilation de périodes d'études ont le même « caractère fiscal » que les cotisations sociales. Dès lors, si le travailleur indépendant exerce toujours une activité professionnelle au moment du paiement, elles seront considérées comme des charges professionnelles.

Les cotisations payées dans le cadre d'une assimilation de périodes d'études ne pourront en aucun cas être remboursées, même si la période concernée n'est, en fin de compte, pas prise en compte pour le calcul de la pension (cas du dépassement de l'unité de carrière, par exemple).

1.1.5. Incidence sur la pension

Les périodes d'études régularisées n'interviennent pas dans le décompte des années pour la condition de carrière en vue de l'octroi d'une pension de retraite anticipée. Par contre, elles sont prises en compte pour le calcul (du montant) de la pension.

Lorsque la période d'études régularisée se situe avant le 1er janvier 1984, le calcul du montant de pension se fait sur base du même revenu forfaitaire que pour les périodes d'activité professionnelle. Pour les cohortes actuelles de pensionnés, les périodes d'études se situent encore presque toujours avant le 1er janvier 1984 et dès lors le montant de pension est calculé sur le revenu forfaitaire qui prévaut pour le calcul des pensions des travailleurs indépendants avant 1984, soit 8 133, 63 euros à l'indice 103,14 (base 1996=100).

Lorsque la période d'études régularisée se situe à partir du 1er janvier 1984, le revenu pris en compte pour le calcul de la pension est celui sur lequel la cotisation régularisée a été calculée et payée, en application de l'article 35 de l'arrêté royal du 22 décembre 1967. Le cas échéant, ce revenu est limité au revenu professionnel maximum pris en compte pour le calcul de la pension pour chacune des années concernées.

1.1.6. Transfert des droits

Les droits sont transférés au conjoint survivant, lequel peut demander l'assimilation des périodes d'études du conjoint décédé.

1.1.7. Catégories particulières

Dans le régime des travailleurs indépendants, les mêmes règles s'appliquent à tous les travailleurs indistinctement, il n'y a pas de catégories particulières.

1.2. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions des travailleurs salariés

L'assimilation des périodes d'études dans le régime de pensions des travailleurs salariés est réglée par l'article 27 de l'arrêté royal du 30 juillet 1957 et l'article 7 de l'arrêté royal du 21 décembre 1967.

1.2.1. Bénéficiaires potentiels et périodes régularisables

Le demandeur doit avoir travaillé en qualité de salarié avant ou après ses études. Cette condition est également remplie si sa carrière comprend des « périodes assimilées » (chômage, etc.). Seules les années à partir du 1er janvier de l'année du 20ième anniversaire peuvent être prises en compte.

Les périodes considérées comme périodes d'études sont :

- les années pendant lesquelles des cours du jour à cycle complet ont été suivis. L'année d'étude est censée débuter le 1er septembre d'une année et se terminer le 31 août de l'année suivante. On prend en considération seulement un nombre entier d'années d'études ;
- la période de 2 ans au maximum pendant laquelle une thèse de doctorat est préparée ;
- les stages professionnels pour autant que ceux-ci soient prescrits par la nature des études et pour autant qu'ils se situent immédiatement après les études.

Une période d'étude ne peut pas être régularisée, si elle donne déjà droit à une pension dans un autre régime de pension belge ou étranger.

Les périodes d'études dans un autre état membre de l'UE, suivies d'une période d'activité professionnelle en Belgique ou les périodes d'études en Belgique suivies d'une activité professionnelle dans un autre pays de l'UE, peuvent être assimilées à condition qu'il y ait un droit à la pension en Belgique.

1.2.2. Délais de régularisation

Afin de régulariser une période d'études, de préparation de thèse de doctorat ou de stages professionnels, le demandeur doit adresser, dans un délai de 10 ans prenant cours à la fin des études, une demande au Service des Régularisations du Service fédéral des Pensions.

1.2.3. Montant des cotisations de régularisation

La cotisation de régularisation (dont le taux est fixé actuellement à 7,5 %) est calculée sur le revenu minimum mensuel moyen garanti du mois dans lequel la demande de régularisation est introduite. Cette rémunération s'élève au 01.12.2012 à 1 541,67 EUR et évolue avec l'indice des prix à la consommation.

La régularisation d'une année d'études coûte donc :

$$1\,541,67 \text{ EUR} \times 12 \times 7,5 \% = 1\,387,50 \text{ EUR} (\text{à l'indice } 136,09 \text{ depuis le } 01.12.2012).$$

Pour les périodes de stage et les périodes de préparation d'une thèse de doctorat, la cotisation est calculée en fonction de la durée réelle de la période à régulariser.

1.2.4. Date de paiement des cotisations de régularisation

Avant de prendre une décision définitive, le Service fédéral des Pensions informe le demandeur du montant total des cotisations à verser ainsi que des diverses possibilités de paiement. À ce stade, il peut toujours renoncer totalement ou partiellement à sa demande.

Le versement des cotisations est effectué :

- soit en une fois, dans les 6 mois de l'envoi de la décision définitive ;
- soit annuellement, sur une période de cinq ans maximum à partir de la date de l'envoi de la décision. Un taux d'intérêt de 6,5 % l'an est appliqué lors du calcul des annuités.

Une attestation fiscale indiquant les sommes versées au cours d'une année est envoyée d'office. Ce document est susceptible d'être utilisé en matière fiscale si le demandeur a payé lui-même les cotisations.

1.2.5. Incidence sur la pension

Lors du calcul de pension, le revenu minimum mensuel moyen garanti (sur la base duquel la cotisation de régularisation est calculée) est réévalué en étant multiplié par le ratio entre l'indice courant et l'indice moyen de l'année de la demande de régularisation.

Au 01.12.2012, la régularisation d'une année d'études procure une augmentation de la pension de :

- 308,33 EUR au taux ménage ;
- 246,67 EUR au taux isolé.

Cependant, la régularisation des années d'études ne donne pas toujours droit à une pension plus élevée. Cela peut être le cas pour le bénéficiaire d'une pension de retraite et de survie, en raison du plafond de cumul. Les cotisations inutilement versées ne sont toutefois pas remboursées.

1.2.6. Transfert des droits

Les droits sont transférés au conjoint survivant. Si le conjoint décédé n'a pas régularisé ses études, le conjoint survivant a le droit de les régulariser. Il faut respecter le délai de 10 ans après la fin des études.

1.2.7. Catégories particulières

Les membres du personnel navigant de l'aviation civile ainsi que les journalistes professionnels, peuvent également régulariser des périodes d'études. Les conditions de carrière sont différentes de celles mentionnées ci-dessus, et les taux de cotisation sont les suivants :

- pour le personnel navigant de l'aviation civile à partir du 1er janvier 1964 : $7,5\% + 4,38\% = 11,88\%$;
- pour les journalistes professionnels : $7,5\% + 1\% = 8,5\%$.

1.3. La régularisation des périodes d'études dans le régime de pensions du secteur public

La bonification pour diplôme qui entre en compte pour le calcul de la pension est prévue par les articles 33 et suivants de la loi du 9 juillet 1969 pour ce qui concerne les fonctionnaires, par la loi du 16 janvier 1970 pour les enseignants. Certaines limitations des périodes d'études prises en considération sont prévues dans la loi du 15 mai 1984 (article 49). Les mesures spécifiques relatives aux magistrats sont dans le code judiciaire.

1.3.1. Conditions au droit à la bonification pour diplôme

Le diplôme doit avoir constitué une condition à laquelle l'intéressé a dû satisfaire, soit à l'occasion de son recrutement, soit à l'occasion d'une nomination ultérieure. Il s'agit des diplômes de l'enseignement supérieur universitaire et non universitaire, et de l'enseignement supérieur technique, maritime ou artistique, **de plein exercice**, correspondant à des études d'une durée égale ou supérieure à deux ans. Seules les années réussies pour l'obtention du diplôme sont prises en compte, qu'il importe la durée réelle des études supérieures.

1.3.2. Limitations à la prise en considération de la bonification pour diplôme

La durée du diplôme est réduite :

- au prorata du rapport entre la durée des services effectifs (y compris les périodes assimilées admissibles pour la pension du secteur public par exemple les périodes de disponibilité préalable à la pension de retraite) et la durée de la carrière dans la fonction publique ;
- de la durée des services prestés simultanément (civils ou militaires) dans le secteur public qui entrent en ligne de compte pour le calcul de sa pension ou d'une autre pension dans les régimes du secteur public ;
- si la durée totale de la carrière (y compris bonification pour le diplôme) excède la durée comprise entre l'âge de 19 ans et celui de sa mise à la retraite ;
- si la carrière est d'une durée inférieure à 20 ans, la bonification pour diplôme est réduite proportionnellement à l'écart entre la durée de carrière et cette durée de référence ;
- si la durée d'études dépasse la durée des services admissibles pour la pension du secteur public (par exemple, un médecin qui compte 7 années d'études mais seulement 5 années de carrière se verra valoriser seulement 5 années d'études) ;
- des années d'études qui ont pour effet de faire dépasser le maximum relatif de la pension (à savoir $\frac{3}{4}$ du traitement de référence) ;

Les pensions dans l'enseignement qui sont encore calculées avec un tantième plus favorable que 1/48ème n'ont pas droit à la bonification pour diplôme (uniquement pour les personnes de 55 ans et plus au 1er janvier 2012, comme certains professeurs d'université qui bénéficiaient du tantième 1/30ème).

1.3.3. Absence de cotisation

L'assimilation est gratuite.

1.3.4. Incidence sur la pension

Chaque année de diplôme compte pour 1/60ème du traitement moyen des 10 dernières années de la carrière (des 5 dernières années de la carrière pour les personnes de 50 ans et plus au 1er janvier 2012). Pour les enseignants, le tantième utilisé est le 1/55ème.

Si pendant tout ou partie de la durée de ses études, l'intéressé a exercé une activité professionnelle qui entre en ligne de compte pour le calcul d'une pension dans un des régimes belges ou étrangers de sécurité sociale, ou s'il a validé, à l'égard d'un de ces régimes, la durée de ses études par des cotisations de régularisation, le montant de la pension qui correspond à cette activité ou qui découle de la régularisation est déduit de l'accroissement de pension résultant de la bonification.

1.3.5. Transfert des droits

Les années de bonification pour diplôme qui comptent ou auraient compté pour la pension de retraite comptent pour la survie.

La pension de survie dérivée d'une pension de retraite qui a ou aurait été calculée avec un tantième plus favorable que le 1/47ème bénéficie de la bonification pour diplôme, même si cette bonification n'est pas prise en compte pour le calcul de la pension de retraite dont elle est dérivée (comme, par exemple, le conjoint survivant d'un professeur d'université dont la pension a ou aurait encore été calculée avec le tantième 1/30ème – voir ci-dessus).

1.3.6. Catégories particulières

In de magistratuur wordt voor het diploma van doctor of van licentiaat in de rechten 4 jaar werkelijke dienst aangerekend ten voordele van magistraten die met pensioen worden gesteld wegens een gebrekkigheid of op de wettelijke leeftijd (70 jaar bij het Hof van Cassatie of 67 jaar bij de andere rechtscolleges) maar die niet het vereiste aantal dienstjaren hebben om het maximumpensioen te verkrijgen (nl. 30 dienstjaren waarvan 15 jaar in de magistratuur).

2. Gegevensanalyse van het belang van de gelijkgestelde studieperiodes in elke pensioenregeling

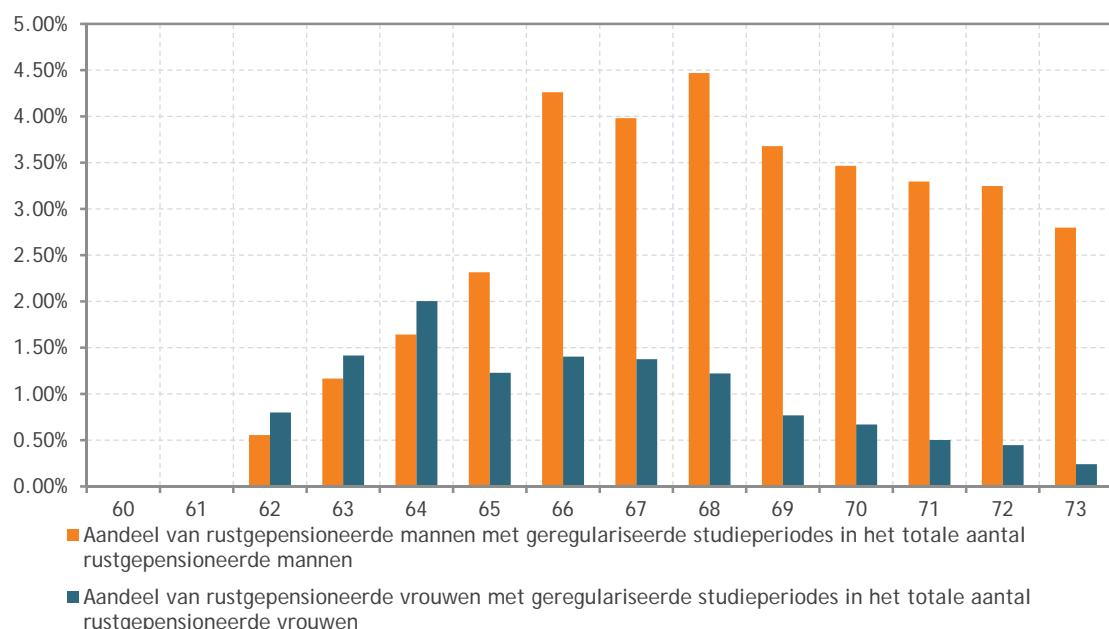
2.1. Het aandeel van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden

2.1.1. Zelfstandigenregeling

De gegevens in de databank van de RSVZ over de 'stock' rustgepensioneerden dateren vanaf het jaar 2002. De gegevens voor de rustgepensioneerden die voor het eerst zijn ingegaan vanaf 2003 zijn volledig, terwijl de gegevens voor de rustgepensioneerden die ingegaan zijn in 2002 (geboortejaar tussen 1937 en 1942) grotendeels volledig zijn. Om deze reden wordt in dit rapport de 'stock' rustgepensioneerden in 2015 tot de leeftijd van 73 jaar besproken.

Figuur 1 geeft het aandeel van de rustgepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden in het jaar 2015, per geslacht en leeftijd.

Figuur 1 Aandeel van rustgepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes in het totale aantal rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd

Ongeveer 3 % van de mannen en 1 % van de vrouwen in de 'stock' rustgepensioneerden in 2015 heeft een hogere rustpensioen wegens geregelariseerde studieperiodes⁷. Bij mannen lijkt het aandeel van de gepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes toe te nemen met de pensioneringsleeftijd. Dit kan wijzen op een positief verband tussen de leeftijd waarop ze met pensioen gaan en de duur van de studieperiodes. Het lagere aandeel van vrouwen met geregelariseerde studieperiodes op de leeftijd van 65 jaar dan dat op de vervroegde pensioneringsleeftijden van 64 en 63 jaar is vermoedelijk te wijten aan het groot aantal pensioneringen op de wettelijke pensioenleeftijd, waaronder een groot aandeel

⁷ Voor de leeftijden van 60 en 61 jaar beschikken wij over geen gegevens.

pensioenen die gebaseerd zijn op kortere loopbanen. Het gedeelte vrouwen met een korte loopbaan is hoger op de wettelijke- dan op de vervroegde pensioenleeftijd wegens de loopbaanvoorwaarden waaraan voldaan moet worden bij vervroegde pensionering.

Tabel 1 geeft een overzicht van het totale aantal rustgepensioneerden en het aantal met geregulariseerde studieperiodes in 2015. Het totale aantal mannen met geregulariseerde studieperiodes (4 227) is ongeveer 5 keer groter dan het aantal vrouwen (786). Het aantal rustgepensioneerde vrouwen met geregulariseerde studieperiodes is het hoogst voor de leeftijden tussen 66 en 68 jaar, maar ook voor deze leeftijden ligt hun aantal 4 tot 5 keer lager dan dat van mannen.

Tabel 1 Rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015: het aantal en aandeel met geregulariseerde studieperiodes en het totale aantal

Lft.	Mannen			Vrouwen		
	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Totale aantal	Aandeel met geregulariseerde studieperiodes	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Totale aantal	Aandeel met geregulariseerde studieperiodes
62	20	3601	0,6%	10	1072	0,8%
63	57	4889	1,2%	25	1515	1,4%
64	86	5238	1,6%	38	1626	2,0%
65	264	11403	2,3%	82	5727	1,2%
66	629	14758	4,3%	139	8497	1,4%
67	591	14847	4,0%	136	8481	1,4%
68	640	14320	4,5%	124	8707	1,2%
69	523	14217	3,7%	78	8707	0,8%
70	417	12036	3,5%	58	7430	0,7%
71	379	11497	3,3%	43	7344	0,5%
72	353	10869	3,3%	37	7108	0,4%
73	268	9580	2,8%	16	5721	0,2%
Totaal	4227	127255	3,3%	786	71935	1,1%

2.1.2. Werknemersregeling

Tabel 2 geeft het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden in de werknemersregeling en nieuwe rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes in 2014. De beschikbare statistieken laten op dit moment niet toe om de verdeling van het aandeel van de ‘stock’ rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes naar leeftijd weer te geven. Het aandeel van nieuwe rustgepensioneerde mannen dat in 2014 geregulariseerde studieperiodes had, bedroeg 0,4 %. Bij vrouwen was dit aandeel 0,1 %.

Tabel 2 Nieuwe rustgepensioneerden in de werknemersregeling in 2014: het aantal en aandeel met geregulariseerde studieperiodes en het totale aantal

Leeftijd	Mannen			Vrouwen		
	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Totale aantal	Aandeel met geregulariseerde studieperiodes	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Totale aantal	Aandeel met geregulariseerde studieperiodes
60	9	7324	0,12%	1	6238	0,02%
61	10	4876	0,21%	1	3713	0,03%
62	17	2705	0,63%	3	1557	0,20%
63	3	2284	0,13%	2	1335	0,15%
64	6	1893	0,32%	2	1009	0,20%
65	152	32811	0,46%	44	30297	0,15%
66	25	3632	0,69%	5	3253	0,15%
>66	8	971	0,82%	1	3932	0,03%
Totaal	230	56496	0,41%	59	51334	0,12%

2.1.3. Ambtenarenregeling

Tabel 3 geeft de verdeling van het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerden met diplomabonificaties in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden per leeftijd en geslacht aan de hand van de gegevens voor de ingangsjaren 2010 en 2015. De gegevens voor de ‘stock’ rustgepensioneerden zijn niet beschikbaar. Nieuwe rustgepensioneerden van het leger, de politie, de NMBS en begunstigden van een pensioen voor lichamelijke ongeschiktheid worden buiten beschouwing gelaten omdat van de afwijkende pensioenleeftijden.

Het aandeel van mannen met diplomabonificaties was ongeveer 38 % in 2015, wat een stijging van ongeveer 2 procentpunten ten opzichte van 2010 is. Het aandeel van vrouwen met diplomabonificaties in 2015 was ongeveer 58 % en is met ongeveer 3 procentpunten ten opzichte van 2010 gedaald. Dit verschil in de aandelen tussen mannen en vrouwen is vermoedelijk toe te schrijven aan het feit dat het aandeel van vrouwen in het onderwijs – waar nagenoeg voor alle functies een diploma vereist wordt – veel groter is dan van mannen. Uit de pensioenstatistieken van de Federale Pensioendienst blijkt dat 33 % van het totale aantal gepensioneerde mannen uit de onderwijssector komt terwijl dat 64 % bedraagt bij vrouwen⁸.

Uit tabel 3 blijkt dat het grootste verschil in procentpunten tussen de aandelen voor mannen en vrouwen te merken is voor de leeftijd van 60 jaar (28 procentpunt in 2015, bijvoorbeeld). Het grootste gedeelte van vrouwen vertrekt op de leeftijd van 60 jaar met rustpensioen. Vooral in het onderwijs, waar vrouwen een groot aandeel vertegenwoordigen, bestond vóór hervorming een traditie om op 60 jaar met vervroegd pensioen te gaan⁹. Het aandeel 60-jarigen in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde vrouwen is in 2015 met 10 procentpunt gedaald tegenover 2010 (70 % in 2015 ten opzichte van 80 % in 2010). Liefst 66 % van deze vrouwen, waarvan het merendeel uit de onderwijssector komt, had diplomabonificaties in 2015. Het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerde mannen van 60 jaar is in

⁸ Statistieken op 1 juli 2014.

⁹ Onder meer toe te schrijven aan de TBS-regeling waarna een pensionering op 60 jaar automatisch volgde.

2015 ook met ongeveer 10 procentpunt gedaald ten opzichte van 2010 (57 % in 2015 vergeleken met 67 % in 2010), waarvan in 2015 rond 38 % diplomabonificaties had.

De daling van het aandeel van rustgepensioneerden van 60 jaar is gedeeltelijk het gevolg van de pensioenhervorming van de vorige legislatuur. Enerzijds werd vanaf 2013 een loopbaanvoorwaarde ingevoerd voor vervroegde pensionering, wat onbestaande was vóór hervorming. Anderzijds werd tussen 2013 en 2016 de pensioenleeftijd voor vervroegde pensionering jaarlijks met 6 maanden verhoogd. In het jaar 2015 bedroeg de vervroegde pensioneringsleeftijd 61,5 jaar met een loopbaanvoorwaarde van 40 jaar voor een rustpensioen berekend aan 60sten¹⁰ en 36 jaar, 8 maand en 2 dagen voor een rustpensioen berekend aan 55sten zoals het geval is voor de meeste functies in het onderwijs¹¹. De daling van het aandeel 60-jarigen onder de nieuwe gepensioneerden is in 2015 bijgevolg verschoven naar de 61- en 62-jarigen en naar de 65-jarigen.

Het aandeel van nieuwe rustgepensioneerden met diplomabonificaties van 65 jaar in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden is relatief stabiel gebleven, maar het aandeel nieuwe rustgepensioneerde mannen en vrouwen op wettelijke pensioenleeftijd van 65 jaar in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde mannen en vrouwen is in 2015 respectievelijk met 4 en 5 procentpunten gestegen ten opzichte van 2010. Het ontbreken van een loopbaanvoorwaarde voor vervroegde pensionering vóór 2013 speelt hierin een belangrijke rol. Uiteraard kunnen ook demografische factoren een invloed hebben gehad.

Tabel 3 Nieuwe rustgepensioneerden in de ambtenarenregeling in 2010 en 2015: het aantal en aandeel met diplomabonificaties en het totale aantal

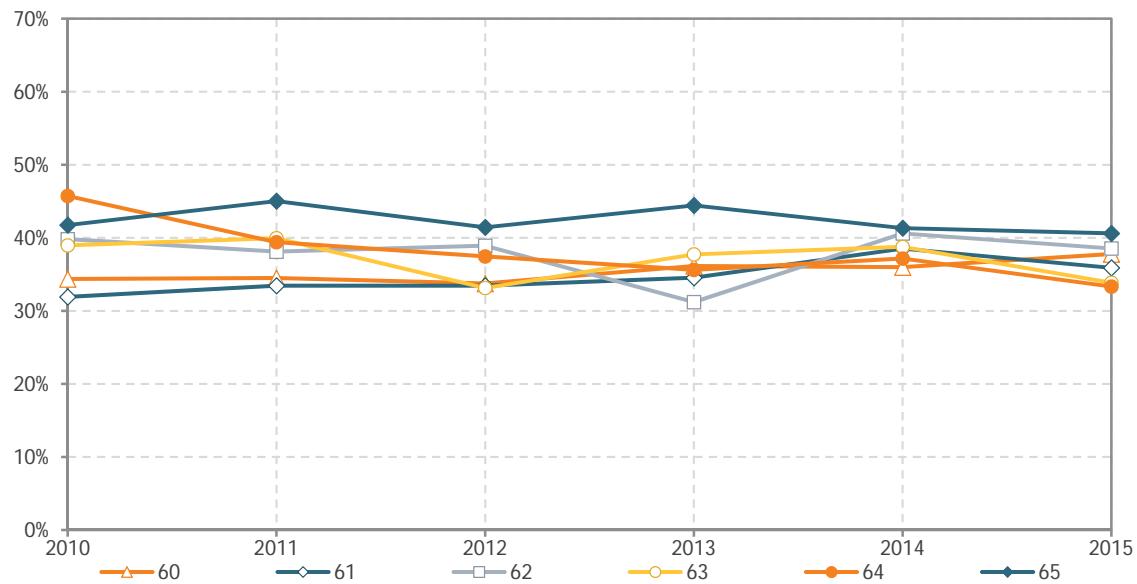
Lft.	Mannen						Vrouwen					
	Aantal met diplomabonificaties		Totale aantal		Aandeel met diplomabonificaties		Aantal met diplomabonificaties		Totale aantal		Aandeel met diplomabonificaties	
	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015
60	1789	1744	5206	4615	34,4%	37,8%	3911	4016	5991	6123	65,3%	65,6%
61	179	276	561	769	31,9%	35,9%	193	273	392	604	49,2%	45,2%
62	170	244	427	633	39,8%	38,6%	102	203	235	522	43,4%	38,9%
63	120	149	308	440	39,0%	33,9%	59	116	140	327	42,1%	35,5%
64	107	103	234	309	45,7%	33,3%	61	99	137	224	44,5%	44,2%
65	438	569	1049	1401	41,8%	40,6%	212	394	505	977	42,0%	40,3%
Totaal	2803	3085	7785	8167	36,0%	37,8%	4538	5101	7400	8777	61,3%	58,1%

Figuur 2 en figuur 3 tonen de dynamiek van het aandeel van de rustgepensioneerden met diplomabonificaties van 60-65 jaar in de periode 2010-2015.

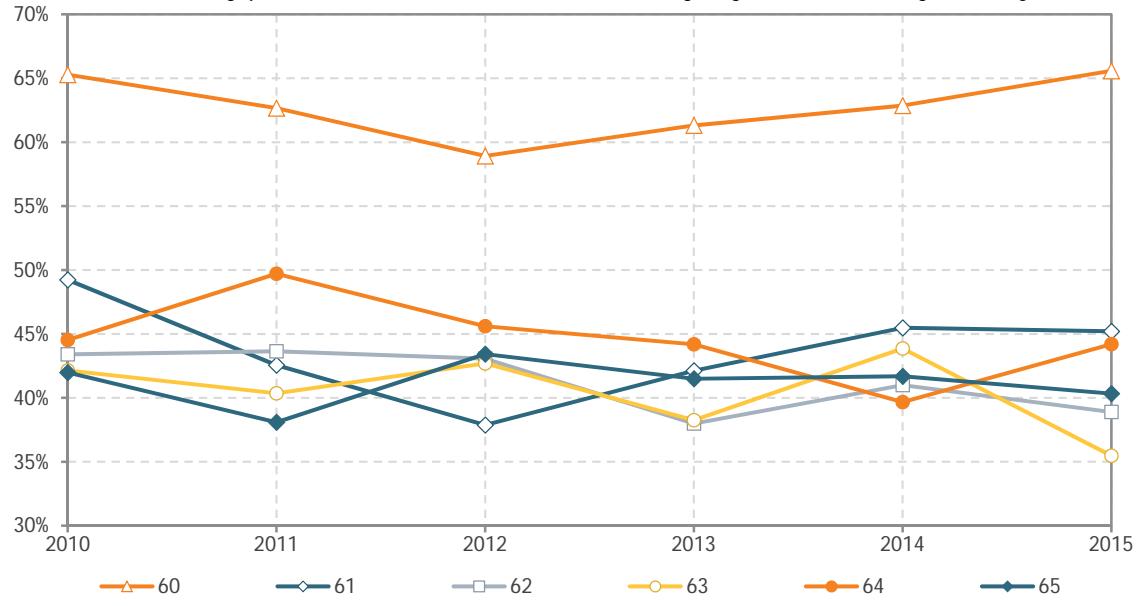
¹⁰ In 2015 was een pensionering op 60 jaar nog mogelijk indien men 41 loopjaar had bij een pensioen berekend aan 60sten..

¹¹ In 2015 was een pensionering op 60 jaar nog mogelijk indien men 37 jaar, 6 maand en 30 dagen aan loopbaantijd had bij een pensioen berekend aan 55sten.

Figuur 2 Het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerde mannen met diplomabonificaties in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde mannen in de ambtenarenregeling in 2010-2015 volgens leeftijd

Figuur 3 Het aandeel van de nieuwe rustgepensioneerde vrouwen met diplomabonificaties in het totale aantal nieuwe rustgepensioneerde vrouwen in de ambtenarenregeling in 2010-2015 volgens leeftijd

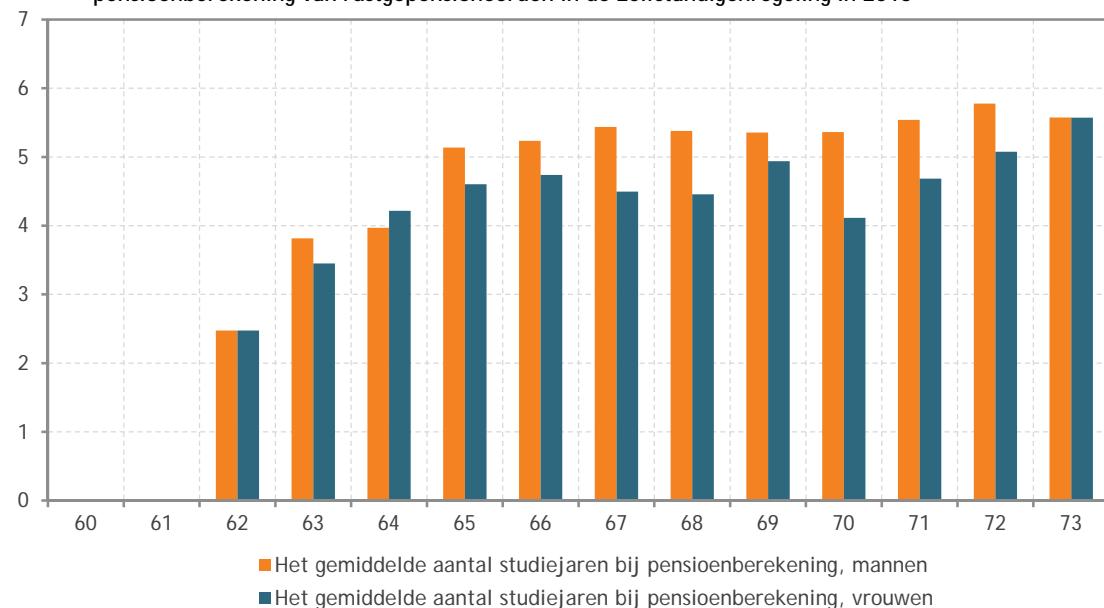

2.2. Het gemiddelde aantal jaren in rekening gebracht voor de pensioenberekening van de rustgepensioneerden met gelijkgestelde studieperiodes

2.2.1. Zelfstandigenregeling

De verdeling van het gemiddelde aantal geregulariseerde studiejaren dat in rekening wordt gebracht bij de pensioenberekening in de zelfstandigenregeling, per leeftijd en geslacht, wordt weergegeven in figuur 4. Het globale gemiddelde aantal bedraagt 5,3 jaren voor mannen en 4,5 voor vrouwen.

Figuur 4 Het gemiddelde aantal studiejaren (bij diegenen met geregulariseerde studieperioden) van belang bij de pensioenberekening van rustgepensioneerden in de zelfstandigenregeling in 2015

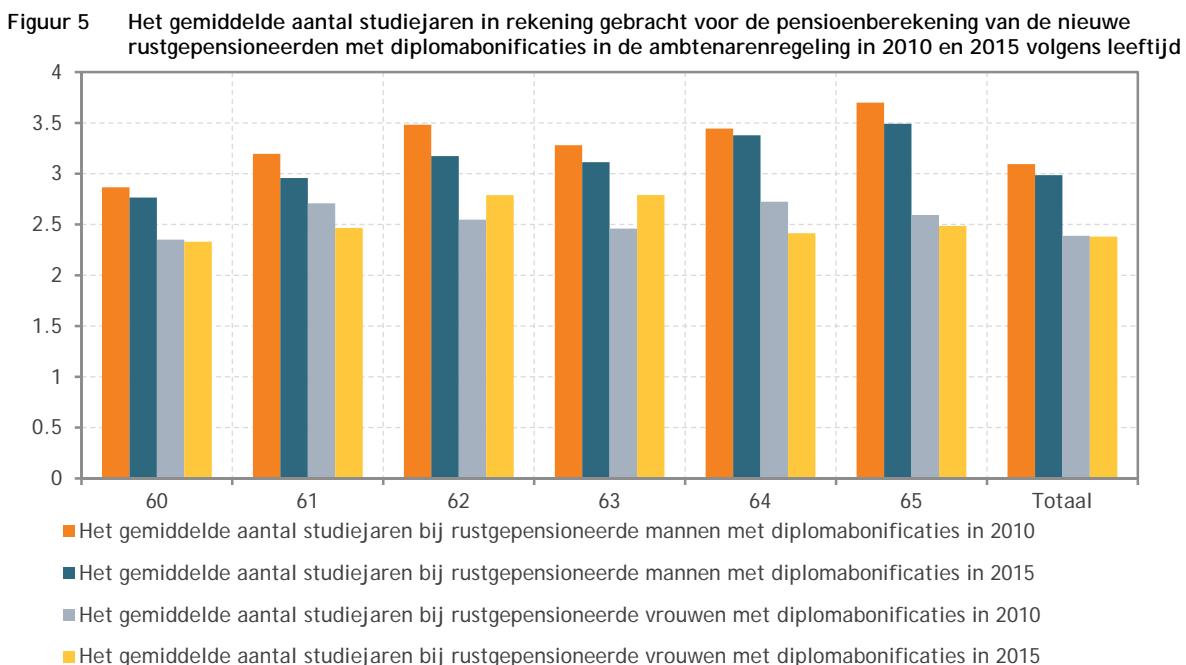

2.2.2. Werknemersregeling

Omwille van het klein aantal individuen per leeftijd dat van geregulariseerde studieperiodes geniet, bespreken wij het gemiddelde aantal geregulariseerde studiejaren bij de pensioenberekening voor het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden. Het gemiddelde aantal jaren berekend voor het totale aantal mannen met geregulariseerde studieperiodes bedraagt 3,9 jaar, terwijl dat voor vrouwen met geregulariseerde studieperiodes het 3,1 jaar is. Het gemiddelde aantal geregulariseerde studiejaren bij mannen stijgt met de leeftijd (2,63 voor mannen van 60 jaar t.o.v. 4 jaar voor mannen van 65 jaar).

2.2.3. Ambtenarenregeling

Het gemiddelde aantal jaren diplomabonificaties voor het totale aantal nieuwe rustgepensioneerden met diplomabonificaties in de ambtenarenregeling blijft stabiel rond 3 jaar bij mannen en 2,5 jaar bij vrouwen in 2010 en 2015. Figuur 5 geeft een overzicht per leeftijd voor de ingangsjaren 2010 en 2015.

2.3. De waardering van de studieperiodes in de berekening van het pensioenbedrag

In de statistische bewerking van de gegevens over het gemiddelde bedrag van de gelijkgestelde studieperiodes en de gemiddelde pensioenbedragen wordt gewerkt met jaarbedragen aan de huidige spilindex van 136,09 (basisjaar 1996) in alle drie pensioenregelingen. In de pensioenregeling van zelfstandigen en werknemers worden de bedragen telkens teruggebracht tot het niveau van alleenstaande.

2.3.1. Zelfstandigenregeling

Tabel 4 geeft een overzicht van het gemiddelde bedrag van het rustpensioen van gepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes, per geslacht en leeftijd, dat aan deze regularisatie te wijten is. Het bedrag van de geregelariseerde studieperiodes is gemiddeld 5,6 % van het pensioenbedrag inclusief deze regularisatie bij mannen en 6 % bij vrouwen. De waarde van 1 jaar geregelariseerde studieperiode bedraagt EUR 159 bij mannen en EUR 142 bij vrouwen, wat overeenkomt met respectievelijk ongeveer 1% en 1,3% van het gemiddelde jaarlijkse pensioenbedrag inclusief de geregelariseerde studieperiodes.

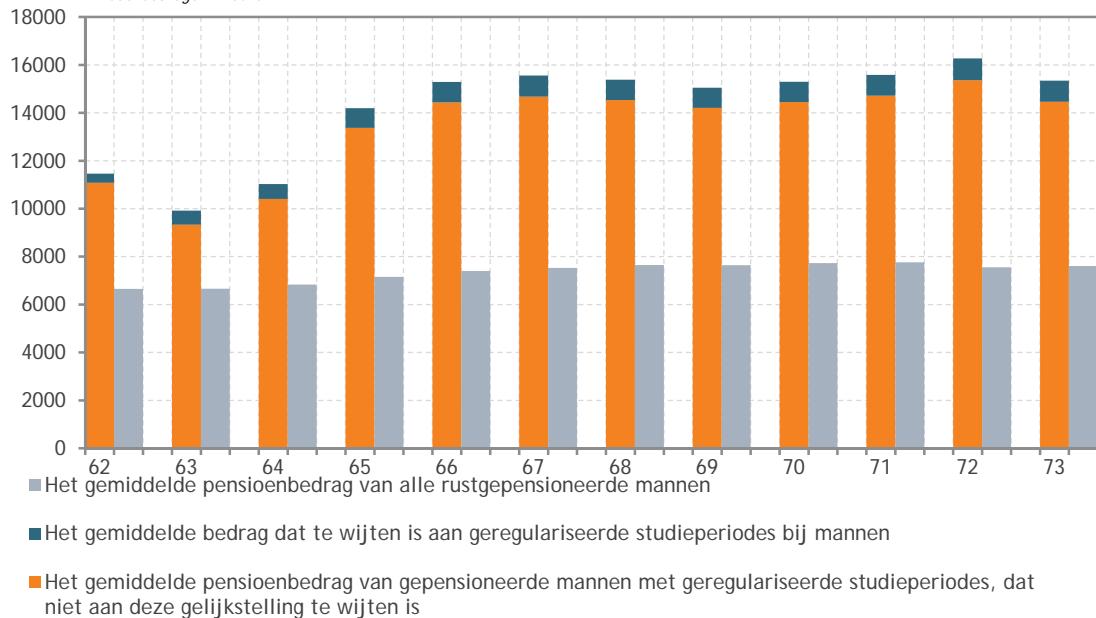
**Tabel 4 Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan geregelariseerde studieperiodes in de zelfstandigenregeling in 2015
In euro**

Leeftijd	Mannen			Vrouwen		
	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Gemiddeld jaarlijks bedrag	Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Gemiddeld jaarlijks bedrag	Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes
62	20	379	3,3%	10	354	3,4%
63	57	586	5,9%	25	494	5,5%
64	86	621	5,6%	38	605	6,0%
65	264	824	5,8%	82	672	6,1%
66	629	854	5,6%	139	678	6,6%
67	591	881	5,7%	136	640	5,8%
68	640	851	5,5%	124	657	6,4%
69	523	836	5,6%	78	681	6,2%
70	417	851	5,6%	58	563	5,6%
71	379	868	5,6%	43	633	6,2%
72	353	906	5,6%	37	677	5,9%
73	268	880	5,7%	16	823	7,6%
Totaal	4227	849	5,6%	786	646	6,1%

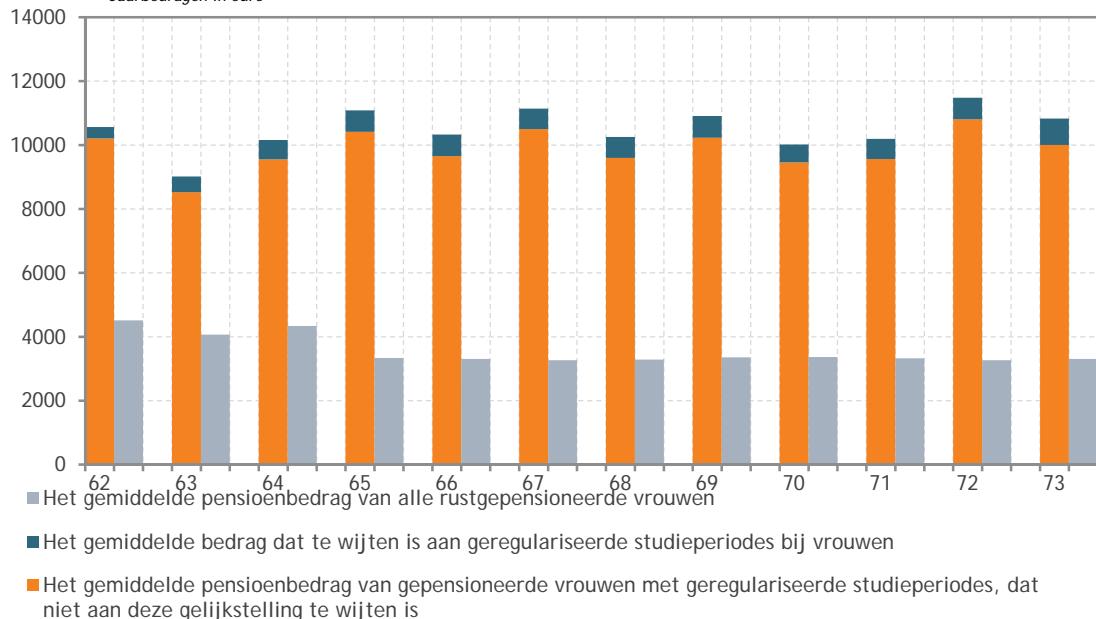
Het gemiddelde bedrag van het rustpensioen op jaarbasis van rustgepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes ligt substantieel hoger dan het gemiddelde voor alle rustgepensioneerden. Zo ligt het pensioenbedrag van rustgepensioneerde mannen en vrouwen met geregelariseerde studieperiodes respectievelijk twee en drie keer hoger dan dat van alle rustgepensioneerde mannen en vrouwen. Het gemiddelde rustpensioen inclusief geregelariseerde studieperiodes bedraagt EUR 15 178 voor mannen en EUR 10 582 voor vrouwen tegenover 7 468 voor alle rustgepensioneerde mannen en 3 369 voor alle rustgepensioneerde vrouwen¹². De grootte van deze kloof is, uiteraard, niet te wijten aan de pensioenverhoging wegens geregelariseerde studieperiodes, maar reflecteert in de eerste plaats het belangrijke verschil in de loopbaanduur van de gerechtigden in de zelfstandigenregeling. Het gemiddelde rustpensioen van gepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes wordt vergeleken met het gemiddelde pensioenbedrag van alle individuen van de respectievelijke leeftijd en geslacht in figuur 6 (mannen) en figuur 7 (vrouwen). Het gedeelte van het pensioenbedrag van gepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes van alle leeftijden dat niet toe te schrijven is aan deze regularisatie, ligt aanzienlijk hoger dan het gemiddelde pensioenbedrag van rustgepensioneerden zonder geregelariseerde studieperiodes. Het globaal gemiddelde pensioenbedrag van de gepensioneerden met geregelariseerde studieperiodes dat niet toe te schrijven is aan deze regularisatie bedraagt EUR 14 328 bij mannen en EUR 9 935 bij vrouwen, en blijft ongeveer dubbel en driedubbel hoger dan het gemiddelde pensioenbedrag voor alle rustgepensioneerden.

¹² Deze gemiddelden zijn berekend voor de leeftijd van 62 tot 73 jaar.

Figuur 6 Het gemiddelde pensioenbedrag van mannen met geregulariseerde studieperiodes en alle mannen in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd
Jaarbedragen in euro

Figuur 7 Het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen met geregulariseerde studieperiodes en alle vrouwen in de zelfstandigenregeling in 2015 volgens leeftijd
Jaarbedragen in euro

Ten slotte, om de totale uitgaven voor regularisatie van studieperiodes tussen de verschillende pensioenregelingen te kunnen vergelijken, berekenen wij het aandeel van deze uitgaven in de totale pensioenuitgaven voor de ‘stock’ rustgepensioneerden. In de werknemers- en in de ambtenarenregeling

gebruiken wij de som van het aantal nieuwe rustgepensioneerden tussen 60 en 66 jaar als een ‘proxy’ voor de ‘stock’ op 66 jaar. In de zelfstandigenregeling bedragen de uitgaven voor geregulariseerde studieperiodes 0,5 % van totale pensioenuitgaven bij mannen en 0,3 % bij vrouwen op leeftijd van 66 jaar.

2.3.2. Werknemersregeling

In tabel 5 wordt het bedrag toegekend aan de regularisatie van de studieperiodes gegeven. Het globale gemiddelde bedrag dat aan deze regularisatie te wijten is, uitgedrukt als percentage van het globale gemiddelde pensioenbedrag van gerechtigden met geregulariseerde studieperiodes, bedraagt ongeveer 4,7 % bij mannen en 5 % bij vrouwen.

Het gemiddelde pensioenbedrag van rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes is veel hoger dan het gemiddelde pensioenbedrag voor alle nieuwe rustgepensioneerden van deze leeftijd. Het gemiddelde pensioenbedrag van nieuwe rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes bedraagt EUR 19 596 voor mannen en EUR 14 850 voor vrouwen, wat ongeveer 57% bij mannen en 67% bij vrouwen hoger dan het pensioenbedrag voor alle rustgepensioneerden is (EUR 12 478 voor mannen en EUR 8 919 voor vrouwen¹³). Het globale gemiddelde pensioenbedrag met geregulariseerde studieperiodes zonder het bedrag dat aan deze regularisatie te wijten is, bedraagt EUR 18 685 voor mannen en EUR 14 118 voor vrouwen en is respectievelijk 50 % en 58 % hoger dan het gemiddelde pensioenbedrag voor alle rustgepensioneerden. De waarde van 1 jaar regularisatie van studieperiodes bedraagt EUR 236 bij mannen en EUR 235 bij vrouwen, wat overeenkomt met respectievelijk 1,2% en 1,6% van het pensioenbedrag inclusief de geregulariseerde studieperiodes.

¹³ Het gemiddelde pensioen van rustgepensioneerden met geregulariseerde studieperiodes wordt steeds vergeleken met het gemiddelde pensioen van alle rustgepensioneerden van dezelfde leeftijd.

Tabel 5 Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan geregulariseerde studieperiodes in de werknemersregeling in 2014
In euro

Leeftijd	Mannen			Vrouwen		
	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Gemiddeld jaarlijks bedrag	Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes	Aantal met geregulariseerde studieperiodes	Gemiddeld jaarlijks bedrag	Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met geregulariseerde studieperiodes
60	9	666	4,4%	1	388	25,4%
61	10	530	2,8%	1	621	3,1%
62	17	798	4,2%	3	709	27,2%
63	3	859	13,8%	2	631	5,0%
64	6	751	4,4%	2	505	2,4%
65	152	946	4,7%	44	702	4,3%
66	25	1038	4,9%	5	1259	10,1%
>66	8	986	6,9%	1	633	24,9%
Totaal	230	911	4,7%	59	733	4,9%

De totale uitgaven voor de regularisatie van de studieperiodes voor de geschatte ‘stok’ van 66 jaar bedragen 0,03 % van de totale pensioenuitgaven voor mannen en 0,01 % voor vrouwen.

2.3.3. Ambtenarenregeling

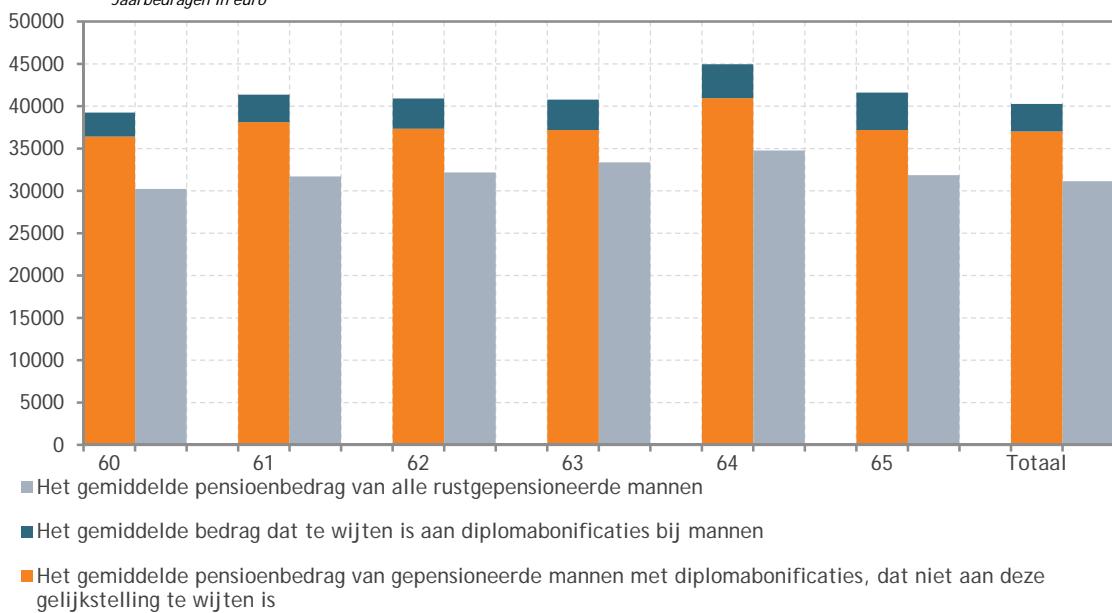
Tabel 6 geeft het gemiddelde pensioenbedrag te wijten aan diplomabonificaties per leeftijd en geslacht in 2010 en 2015. Deze bedragen, uitgedrukt als percentage van de pensioenbedragen inclusief diplomabonificaties, blijven redelijk stabiel rond 8% voor mannen en 6,7% voor vrouwen. De waarde van 1 jaar diplomabonificaties in 2015 was EUR 1 088 bij mannen en EUR 956 bij vrouwen, wat overeenkomt met ongeveer 2,7% van het gemiddelde pensioenbedrag inclusief diplomabonificaties van mannen en 2,8% van dit pensioenbedrag van vrouwen. Deze percentages bleven stabiel in de periode tussen 2010 en 2015.

Tabel 6 Het gemiddelde bedrag dat te wijten is aan diplomabonificaties in de ambtenarenregeling in 2010 en 2015
In euro

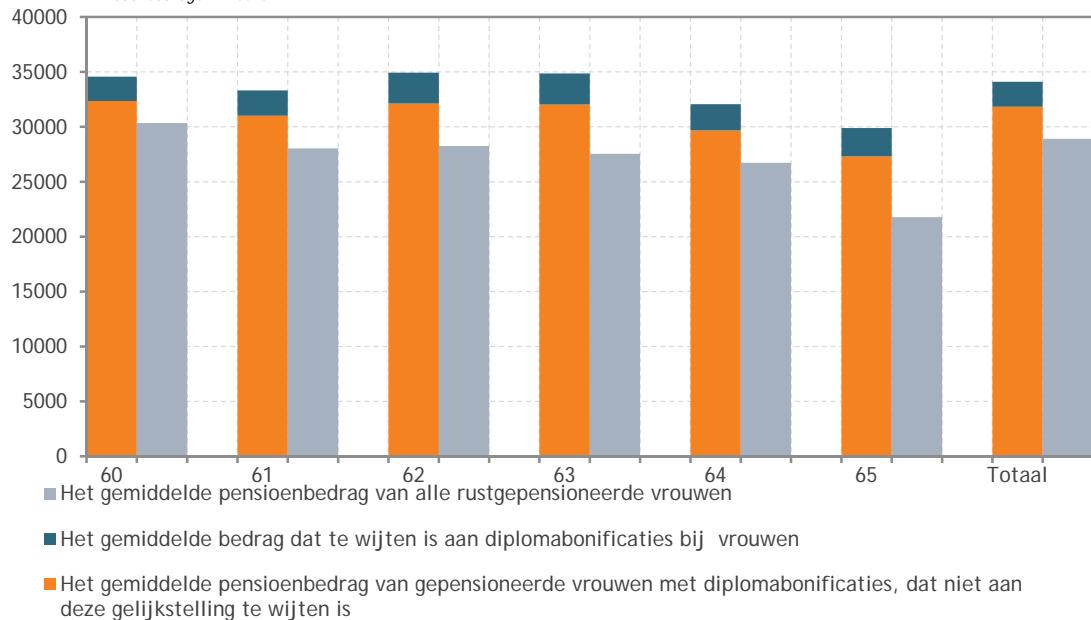
Lft.	Mannen								Vrouwen					
	Aantal met diplomabonificaties		Gemiddeld jaarlijks bedrag		Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met diplomabonificaties		Aantal met diplomabonificaties		Gemiddeld jaarlijks bedrag		Gemiddeld jaarlijks bedrag als % van het rustpensioen met diplomabonificaties			
	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015
60	1789	1744	3000	2819	7,5%	7,2%	3911	4016	2234	2206	6,5%	6,4%		
61	179	276	3682	3262	8,7%	7,9%	193	273	2721	2299	7,8%	6,9%		
62	170	244	4133	3571	8,9%	8,7%	102	203	2565	2812	8,0%	8,1%		
63	120	149	3874	3592	9,0%	8,8%	59	116	2503	2832	7,0%	8,1%		
64	107	103	4338	4010	9,3%	8,9%	61	99	2933	2396	9,1%	7,5%		
65	438	569	4953	4430	10,1%	10,6%	212	394	2652	2581	8,4%	8,6%		
Totaal	2803	3085	3465	3249	8,2%	8,1%	4538	5101	2290	2276	6,7%	6,7%		

Figuur 8 en figuur 9 geven de verhouding tussen het pensioenbedrag van rustgepensioneerden met diplomabonificaties en alle rustgepensioneerden in 2015. Het globale gemiddelde pensioenbedrag met diplomabonificaties in dit jaar bedroeg EUR 40 269 voor mannen en EUR 34 106 voor vrouwen. Dit gemiddelde pensioenbedrag met diplomabonificaties was ongeveer 30% hoger bij mannen en ongeveer 18% hoger bij vrouwen in vergelijking met het globale gemiddelde pensioenbedrag van alle rustgepensioneerden, dat in 2015 EUR 31 145 voor mannen en EUR 28 907 voor vrouwen bedroeg. Het deel van het pensioenbedrag met diplomabonificaties dat niet aan de diplomabonificaties te wijten is, bedroeg EUR 37 020 voor mannen en EUR 31 830 voor vrouwen in 2015. Deze bedragen zijn respectievelijk 19 % en 10 % hoger dan de gemiddelde pensioenbedragen voor alle rustgepensioneerden.

Figuur 8 Het gemiddelde pensioenbedrag van mannen met diplomabonificaties en alle mannen in de ambtenarenregeling in 2015 volgens leeftijd
Jaarbedragen in euro

Figuur 9 Het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen met diplomabonificaties en alle vrouwen in de ambtenarenregeling in 2015 volgens leeftijd
Jaarbedragen in euro

In de periode tussen 2010 en 2015 bedroegen de uitgaven voor diplomabonificaties ongeveer 4 % van de totale pensioenuitgaven voor de 'stock' mannen van 66 jaar en 4,6 % van de pensioenuitgaven voor de 'stock' vrouwen van 66 jaar in de ambtenarenregeling.